SANT BARTOMEU SESGORGUES, SANT MIQUEL DE SOREROLS I SANT VICENÇ SARRIERA

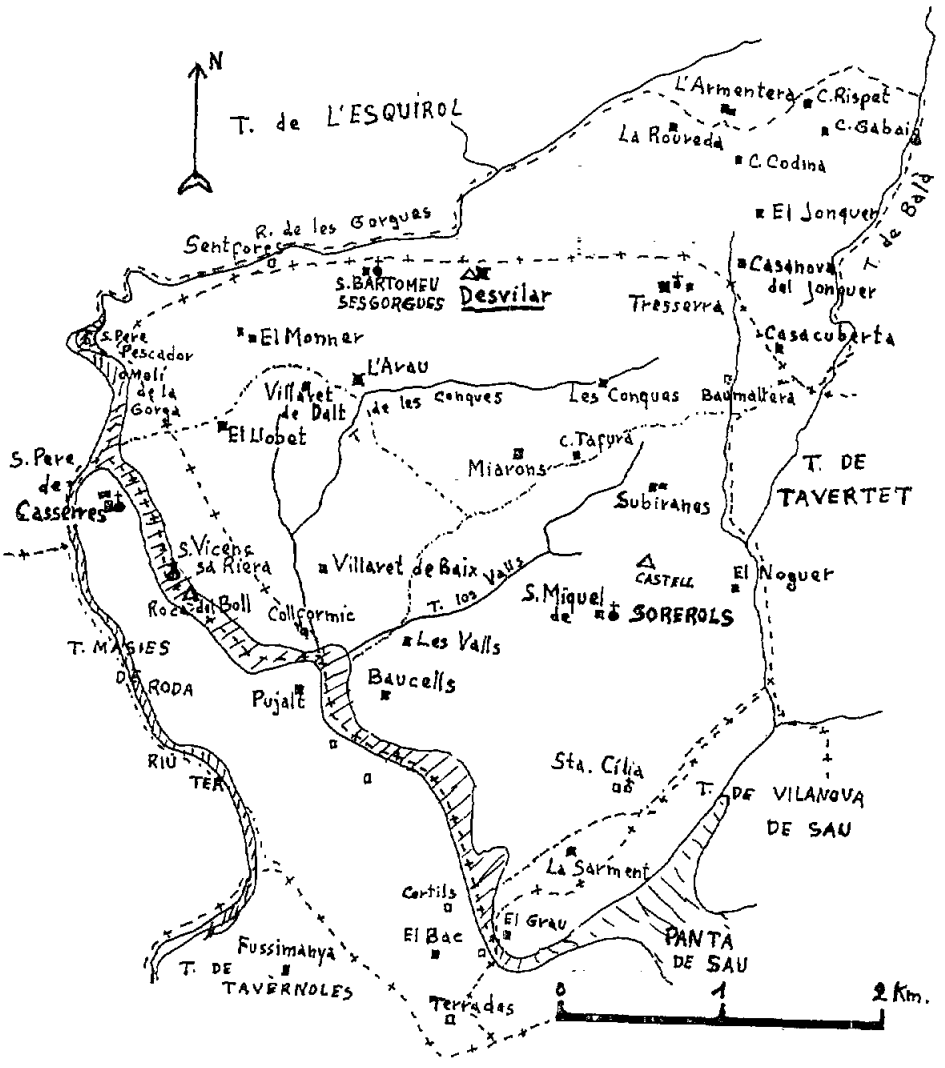
Tres noms evocadors de tres antigues parròquies que es repartien un petit espai geogràfic d'una bellesa natural extraordinària.

L'indret ocupat per aquestes tres velles entitats religioses es troba delimitat per la *riera de les Gorgues* i la seva ramificació, el *torrent de Riu Pregon*, que neix un xic més amunt de l'Armentera, pel *torrent i riera de Balà*, que desguassen en el Ter o pantà de Sau, sota el característic penyal del Puig de la Força, i pel propi *riu Ter*, des del seu trobament amb la riera de les Gorgues, o més pròpiament des del *torrent de l'Infern*, prop de Fussimanya, car, vom veurem, la península de Casserres pertanyia quasi totalment a la parròquia de Sant Vicenç Sarriera.

És un territori trencat que té en total uns sis quilòmetres escassos de l'extrem de ponent o de Sant Pere Pescador, fins a l'extrem de llevant, prop el mas Casacuberta, i altres tants des de l'Armentera als peus del Puig de la Força. L'afegitó de la característica península de Casserres, ara del tot desvinculada de les Gorgues per l'embassament de Sau, dóna un forma més rectangular a aquest torturat territori, que sense ella formaria un triangle amb el vèrtex a ponent, en el punt on es troben el Ter i la riera de les Gorgues, i la base paral·lela a l'actual carretera de l'Esquirol o Santa Maria de Corcó a Tavertet.

Tota la part central d'aquest petit país pertany al municipi de Tavertet, però es troba curiosament envoltada pel terme de l'Esquirol fins al desguassament del torrent de les Conques, passat l'indret de Sant Vicenç Sarriera, mentre que tota la part de Casserres pertany al municipi de Masies de Roda.

Per a situar geogràficament aquest territori cal consultar el mapa de *Les Guilleries-Collsacabra*, de l'Editorial Alpina (Granollers 1959), o les fulles 294 i 332 del mapa de l'«Instituto Geográfico y Catastral», ampliats i posats al dia pel Servei cartogràfic de l'Exèrcit, on, com és costum, els noms hi són donats amb una grafia pèssima. També és molt útil la guia muntanyenca d'en Ramon Vinyeta, *Les Gorgues-Collsacabra occidental*, 2.ª ed. edit. Montblanc, 1961, on descriu amb tota minúcia itineraris, característiques, monuments i paisatges d'aquesta contrada.

El nostre intent no és pas de glosar la bellesa ni tan sols l'aspecte geogràfic d'aquests tocoms, sinó, simplement, de refer la seva primitiva divisió religiosa, donar una idea de la seva densitat de poblament inicial, del seus principals monuments artístics i de les vicissituds històriques de cada una de les seves antigues parròquies.

Ni l'actual divisió municipal ni la religiosa tenen gran cosa a veure amb el seu passat històric, per això en prescindim ara per a pendre per separat cada una de les seves antigues entitats; indicarem també de passada com varen arribar a la situació actual.

És un tòpic parlar de la continuïtat històrica; aquí, però, aquest principi no té pas cap confirmació, car un país que tingué tres parròquies i més d'una cinquantena de famílies, compta avui exactament amb cinc famílies i no té culte habitual en cap dels seus antics temples, només en la moderna capella del mas Tresserra, on s'hi celebra setmanalment.

A. SANT BARTOMEU SESGORGUES

1.— *Primeres notícies*

Totes les notícies més velles sobre aquesta parròquia les tenim a través del Desvilar, antiga casa forta i senyora del lloc, situada a poca distància vers llevant de l'església de Sant Bartomeu. Aquesta documentació, guardada al mas Montanyà de Seva, fa esment de la parròquia de *Sancti Bertholomei Guarga, in comitatu Ausone*, des del 1072. Tant en aquest document com en els que li segueixen dels anys 1084, 1097, 1100, 1114, etc. sempre s'esmenta el nom singular de *Guarga, Gorga* o *ipsa Gorga*, que es catalanitzarà amb la forma de *sa Gorga* o *Sagorga*; el plural de *Sesgorgues* no surt fins als segles XVIII i XIX.

En l'acta de consagració de Sant Martí de Sescorts, del 1068, malgrat el seu veïnatge, no hi ha cap menció de la parròquia de Sant Bartomeu, que existia sens dubte aquell any; es limita a dir, en senyalar el seus límits, que la parròquia de Sescorts començava *ab oriente in ipsa Guarga* (1).

En un document del 3 de setembre del 1100 Guitard i Eliardis fan donació al seu nebot Ramon Gerald del seu alou propi fiscal, que tenen per herència dels pares d'Eliardis i que es troba *in comitatu Ausone, in parrochia Sancti Bartholomei Gorga, in apendicio de Cabrera.* Termenejava a orient en el camí o *strada* que anava de Cabrera a Sau o a *Solerols*, a migdia amb el grau de *Parabet*, sobre *Sancti Vincencii de Riera*, a ponent amb el camp d'*Arasio* (l'Arau ?) o a *Gargodelles* i a tramuntana amb l'*Esizara* (2).

Aquest document, relacionat amb altres posteriors, ens revela la primitiva categoria senyorial dels Desvilar que posseïen terres en alou fiscal; també ens diu que el terme de Sant Bartomeu es considerava inicialment de la demarcació del castell de Cabrera, fins que es constituirà en Quadra autònoma, almenys des de principis del segle XIII.

En altres documents del Desvilar es fa esment del *podio qui vocant Oriol*, sobre el Ter (1072), de la *Villasecca*, el *rivo de Guarga* i el *Chastelar de ipsa Guarga* (1097) i del *manso Heraldi* (l'Arau), el *castrum de Sorerols* i el *Colell* (1114).

2.— *La parròquia de Sant Bartomeu*

Sant Bartomeu Sesgorgues era inicialment el centre d'una parròquia independent, així consta en totes les llistes de parròquies del bisbat de

Vic des de mig segle XII fins a principis del segle XV. Vers el 1450 es va unir en qualitat de sufragània —a causa del seu despoblament— a Sant Martí de Sescorts, d'on es va separar, en l'arranjament parroquial iniciat el 1855 i culminat el 1878, per a formar en els temps moderns una parròquia independent.

No hi ha cap document antic que ens doni la seva rodalia o delimitació, car no es coneix cap acta de consagració antiga ni cap capbreu vell, com ens passarà amb Solerols, però tots els documents conservats indiquen que el seu terme no ha variat al llarg dels segles, si n'exceptuem l'afegitó de tota la part de l'antiga parròquia de Sant Vicenç Sarriera, de la banda d'ençà del Ter, que li fou adjudicada pels volts del 1572, quan es va desmembrar definitivament Sant Vicenç.

Sant Bartomeu Sesgorgues

En el gràfic senyalem els límits tradicionals de Sant Bartomeu i els que aproximadament devien correspondre a Sant Vicenç Sarriera, així com la seva separació amb els de Sorerols. El fet de no coincidir cap punt dels termes parroquials de Sant Bartomeu amb els civils de Tavertet, on pertany el nucli central de la parròquia, té per origen l'existència de la Quadra civil de Sagorga.

En una declaració dels béns i termes pertanyents al comtat d'Osona, creat el 1356 pel rei Pere III a favor de Bernat de Cabrera, es diu clarament que la parròquia de Sant Bartomeu de *ça Gorga* és una Quadra civil, que feia host i cavalcada a les ordres del veguer d'Osona i que era de jurisdicció del rei, excepte la civil que sabem que posseïen els hereus del Desvilar (3). Més tard, dintre els segles XVI i XVII surt sovint unida a la batllia del terme del Cabrerès per acabar per refondre's amb el terme de Tavertet el 1840.

La pèrdua del seu antic arxiu parroquial ens impedeix de saber el nombre dels masos o famílies que tenia la parròquia abans del despoblament iniciat el segle XIV, que li féu perdre la seva independència religiosa; per documents dels mas Desvilar i de Sorerols sabem que tenia els masos: Desvilar, Arau, Tresserra, Carbonell, Nofre, Duran, Pascal o Pasqual, Mierons, Pujol, Marcús, Jonquer, Casacuberta, Conques, Sentfores, cinc o sis molins habitats, i sens dubte bastants altres masos que desconeixem per manca de documentació, car, com veurem en parlar de Sorerols, els segles XII i XIII aquestes parròquies eren molt poblades. Després del 1572 rebrà el territori dels masos Vilaret, del Llobet, Verders i Sarriera, per bé que sols tenia poblat el Villaret de Baix en aquelles dates.

Els fogatges de 1515 i de 1553 senyalen només cinc masos habitats a la parròquia: Desvilar Arau, Tresserra, Jonquer i Casacuberta. D'aquí ens cal passar al 1687 per a saber que la parròquia, aleshores sufragània de Sescorts, tenia 12 cases entre grans i petites, sumant-hi les dues o tres que abans havien estat de Sarriera (4).

El 1855, en iniciar-se el procés per a la seva independització, els seus límits es fixaren així: «Empieza la línea divisoria en el torrente de la *Gorga* que sigue hacia el O. hasta su desague en el Ter, y luego este hasta el manso *Baucells*, por la parte S.; tuerce a E. hasta el manso *Miarons*; continua por la sierra hasta el *collado de Subiranas*; baja hasta el *Salt del Capellà*, desde donde sube al *Pla de la Fossa*; baja al torrente de *Balá*, por el que sube hasta la *Creu de Balá*, hacia el N. y bajando de aquí por un camino que en dicho punto se encuentra hasta el manso *Ragetera* y luego a la fuente del manso *Armentera*, el arroyo que esta forma conduce otra vez al torrente de la *Gorga*, punto de partida» (5).

En aquest moment la parròquia de Sant Bartomeu devia comptar amb un dels nombres més alts d'habitants de la seva història puix que tenia 34 famílies i 200 ànimes, segons la informació que va donar el rector de Sant Martí Sescorts, el 16 de juliol de 1855, junt amb l'anterior delimitació. En l'actualitat la parròquia té només tres cases habitades sempre i tres o quatre més que ho són temporalment per famílies d'estiuejants. L'Arau, amb la seva planta ferrenya i torrelles angulars de defensa, està totalment deshabitada i el Desvilar es compta entre les que ho són temporalment.

3. — *L'església de Sant Bartomeu*

L'església de Sant Bartomeu i la seva rectoria estan situades vers la banda nord del terme parroquial, sobre l'espadat de la riera de les Gorgues, presidint un elevat planell i no lluny de la casa del Desvilar.

El temple actual és una edificació romànica tardana, feta en vàries represes o etapes. Consta d'una nau, d'uns 14 m. de llargada per 5'5 d'amplada, dividida en quatre trams per tres arcs torals; té afegides dues capelles, una per banda, que donen al segon tram a partir del presbiteri, i una sagristia, a la banda de migdia, entre la capella i la ratlla de l'absis. L'obertura de les capelles i una reforma interna o abarrocament de l'edi-

fici són obra del segle XVIII, probablement de l'any 1769, que és la data que es llegeix al cim de l'arc toral de davant del presbiteri.

La coberta és a volta de canó a la part del presbiteri, on la nau és més ampla (6'50 m.), però d'aquí en avall els arcs torals i la volta són sensiblement apuntats, cosa que fa pensar en una reconstrucció o acabament més tardà; tant això com el poc desenvolupament de l'absis, en relació amb els testers plans que té a cada banda, la presenten com una edificació tardana i un xic estranya, d'avançat el segle XII, modificada posteriorment, qui sap si a causa dels terratrèmols de principis del segle XV.

La seva situació aïllada i enlairada, en relació de la veïna rectoria, i el campanar d'espadanya cobert, sobre la façana, li donen un caire rústic que s'agermana molt bé amb l'aspecte bucòlic del seu marc paisatgístic.

El fet d'haver estat sufragània de Sescorts fa que surti poc a les visites pastorals, que solien concretar-se només a la matriu, o bé que es citi només de passada en aquestes. L'estat general de l'església era força descuidat el 1723, segons el testimoni de la visita del bisbe Marimon. El 1750, segons el llibre de Visites, continuava igual, tenia un retaule de pintura força malmès i les parets eren clivellades; això seria causa de la reforma general feta pels volts del 1769.

Els seus altars eren els de Sant Bartomeu, de Sant Isidre i de Sant Sebastià, en petits retaules adossats a la nau, i els de la Mare de Déu del Roser i del Sant Crist i els Dolors, en capelles pròpies.

La rectoria és un edifici modern, construït a mig segle passat en terrenys cedits pel mas Desvilar, en erigir-se en parròquia independent. Per bé que els tràmits de la seva separació s'iniciaren el 1855, a rel del Concordat amb Isabel II, les guerres i les dificultats polítiques de l'època retardaren el funcionament normal de la parròquia fins al lapse comprès entre els anys 1871 i 1878, època en que s'iniciaven els seus llibres sagramentals.

B. SANT MIQUEL DE SOREROLS

L'antiga parròquia de Sant Miquel de Sorerols és molt més afortunada en antigues notícies històriques; d'altra part la presència del seu bellíssim temple romànic és un al·licient per a la seva visita i un esperó per a la investigació del seu passat.

La primitiva parròquia de Sorerols, —nom que s'ha escrit de moltes maneres, Cerarols, Serarols o Sererols i que molts escriuen encara, equivocadament Serrarols—, tenia com a centre el castell de Sorerols i l'església de Sant Miquel. Un i altra es troben sobre dos petits puigs, poc distants un de l'altre, vers el SO. del mas Subiranes i dintre de la seva propietat, cosa que fa que a vegades se li digui el castell de Subiranes, en comptes del seu nom genuí.

El castell i l'església, l'acostumat binomi medieval, són aquí també els dos factors que configuren el passat del terme de Sorerols. Per vicissituds del domini del castell, el seu terme es fusionà amb el de Tavertet, però gràcies a la jurisdicció de la seva parròquia es manté encara individuat, dintre d'amplitud del terme de Tavertet, sobretot des de que aquest es va annexionar també bona part de la parròquia de Sesgorgues.

1. — *El castell de Sorerols*

Les ruines del castell de Sorerols són avui tan minses que l'arbrat del petit puig on es troben sovint ni les deixa veure. Hi resta, però, un bon tros de mur atalussat i bases d'altres murs, un d'ells de forma arrodonida, que fa pensar en el fonament d'una torre.

No ens extendrem pas en detallar la història d'aquest castell perquè ho férem en altre lloc, allà remetem al lector (6), aquí donarem només una breu pinzellada de la seva evolució.

Existia ja el 1072 quan el seu senyor Guillem Sanç de *Solerol* restituí al monestir de Santa Maria de Ripoll un molí que li havia usurpat prop el riu Ter, no lluny de Casserres. Entre el 1091 i el 1206 surten documentats altres membres de la família Sorerols, que compartien el domini del castell o de part del seu terme amb els Manlleu i els Tagamanent.

L'any 1206 consta per primera vegada com senyor de Sorerols un Berenguer de Malla, que diu tenir el castell per deixa del seu pare Rotllan o Rutiland de Malla, que morí vers el 1190; ell i el seu fill, dit també Berenguer, posseïran el castell fins pels volts del 1250.

En el Capbreu de Sant Miquel de Sorerols, fet el 1212 i traduït al català el 1420, llegim: «Item dominus Berengarius de Medeya (Malla) dix que te lo Castell de Sorerols en dita perròquia de Sant Miquel e totes les honors... (descriu llargament tots els béns que fan delmes o censos a l'església). Item ha regonegut dit Senyor a dita sglesia e al seu prevere rebre salpassa pascal tots anys axí com los peroquians de dita peròquia e altres servicis axí com los altres. Més emperò no deu rebre sepulture, e si en dit castell morrà lo senyor o la senyora del dit castell, deu haver dit rector totes les vestitures millós. E si senyós altres o altres senyores de altre peròquia o scuders o altres nuncis morran en dit castell o en dita peròquia, tots los seus vestits deuen ésser de dit rector de Sant Miquel, e si són de dita peròquia no deu haver sinó tansolament. I vestidura la millor e terça part de tots los seus béns...» (7).

Aquesta notícia ens diu que el destruït castell de Sorerols no era una simple torra de defensa, rodejada de mur, sinó un lloc de residència; com de fet es constata que algun temps hi residiren els castlans Rovira (vers el 1376).

Vers el 1248 s'havia afincat també a Sorerols la família Sant Vicenç, sens dubte derivada o emparentada amb els Malla, puix que els Malla i els Sant Vicenç eren a la vegada castlans del castell de Malla, a Osona. També consten relacionats amb aquest castell els Rovira, originaris de

Sant Joan de Fàbregues, que tenien la seva guarda o castlania des del 1298 i que passaran a ésser-ne amos absoluts el 1379 per compra que en feren a Bernat de Sant Vicenç.

Del Rovira, que tingueren el castell fins a finals del segle XV, passà per venda o successió a Antic de Cabrera (1527) i a Frederic de Cardona (1579) que el va vendre el 1587 a Antoni Vila, baró de Savassona.

Des d'aquest moment fins a la definitiva estructuració dels municipis, entrat el segle XIX, el terme de Sorerols fou sempre més dels Savassona, que per ésser també senyors de Tavertet, uniren l'administració i govern de Sorerols a la de Tavertet (8).

2. — *La parròquia de Sorerols*

La parròquia de Sorerols devia crear-se al llarg del segle X, quan es va completar la geografia religiosa del bisbat de Vic, restaurat vers el 885. La primera notícia de la seva existència la dóna l'acta de consagració de Sant Romà de Sau, feta el 1061 o el 1062, on diu que el terme de Sau «*descendit usque ad Abeya et ascendit per mansionem Sancti Michaelis, in qua habitat homo nomine Vives, cum ipsa masada de Gravalosa et cum Ecclesia Sancte Cecilie, et ascendit usque ad Gerundella et vadit per ipsam rocham usque ad Avallana et descendit usque ad predictum flumen* (Ticeris) (9).

Alguns del noms d'aquesta delimitació, que veurem confirmats per la descripció dels límits de Sorerols, testifiquen que a mig segle XI existien les esglésies de Sant Miquel i de Santa Cecília i que el lloc tenia ja masos i entitats pròpies.

Després d'aquest testimoni ens cal passar ja a la notícia de la consagració de l'actual església romànica de Sant Miquel que tingué lloc el 1091. Aquest document, copiat en el Capbreu de Sorerols, abans citat, fols. 17-28, fou més tard ampliat amb un segon document de dotació o confirmació de béns del 1138.

Tal com ens ha arribat a nosaltres presenta algunes dificultats en els noms dels bisbes assistents a ambdós documents i en destriar quina és la part que correspon a quiscuna de les dues etapes indicades. La versió de que disposem és una segona o tercera còpia i en bona part una traducció feta al català el 9 de febrer de 1420 i autoritzada per Felip Bertrana, rector de Santa Maria de Corcó, per Pere Ribes, regent l'església i l'escrivania de Sant Bartomeu Sesgorgues pel rector Dalmau de Villar i per Antoni de Coromines, regent l'església i l'escrivania de Sant Martí Sescorts pel rector Antoni Roig.

Donem la transcripció de les parts més importants d'aquest document capdal, fins ara del tot desconegut, per constar-hi en ell: la notícia de la consagració de l'església (fol. 17), la llista d'alous i béns que posseïa l'església (fols. 17-22), l'enumeració de tots els masos de la parròquia que pagaven delme a l'església de Sant Miquel (fol. 23), la repartició dels delmes d'alguns masos fronterers amb la parròquia de Sant Romà de Sau,

cosa que sembla haver estat la causa principal de la redacció del document del 1138 (fols. 24-25) i finalment la delimitació de la parròquia de Sorerols, la datació i les rúbriques (fols. 25-28).

El document té el principi i el final en llatí i la resta devia ésser traduïda al català el 1420, que és l'any en que es va copiar al final del Capbreu de Sorerols del 1212, que és el que dóna el nom al petit manualet on es troba copiat.

Comença així el document:

«Assó és trellat de la dotalia de Sant Miquel de Sorerols e comença axí com seguex.

Anno Incarnationis Dominice XCI post M, Era M. C. XXVIII, in dictione XIII, venit dominus Bn. [Berengarius], sancte sedis vicensis Episcopus ad consecrandam ecclesiam in honore Sancti Michaelis archangeli, constructam in comtatu Ausonie in loco (qui) vocatur Sorerols. In qua die consecrationis dedit jamdictus presul prefate ecclesie decimas et primicias et oblationes panis et vini, quas jam habet tam vivorum quam mortuorum, et in supra ex omni parte ecclesie cimiterium habens triginta ecclesiasticos passus, quos sub tale deffensione et quietudine constituit, ut aliquis homo cuiuscumque ordinis vel etatis sit, ibi aliquam violenciam quocumque tempore non faciat.

Sed dedit prefate ecclesie Vitali militem ob reverentiam anime suc et parentum suorum salva munimen consistat, habet autem supradicta ecclesia ipsum sedium alodium Sancti Micahelis cum cimiterio vel sacrariis, exiis vel regressiis, cultum et heremum vel arborias qui ibidem sunt. Affrontant a parte orientis in alodio Sti. Michaelis et de Tagamanent, et de meridie in via publica qui passa deius les Rochas, e de sol ponent en lo cap del puig, e de cerç en lo alou den Vidal, cavaller, aquí acaba lo cimiteri.

Mes aquell mas qui es anomenat Zucal donà a la dita damunt església en Vidal cavaller, per franch alou, ço és assaber ab totes...».

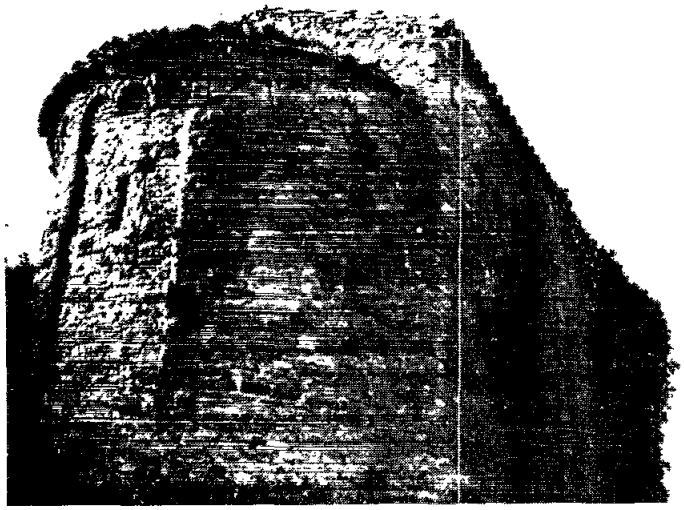
(Segueixen cinc folis donant noms de masos i d'alous que formaven la dotació de l'església de Sant Miquel; alguns d'ells havien estat donats per A. G. de Sorerols i altres per altres persones particulars de les que es diuen els noms, entre ells n'hi ha dos que foren donats per la vescomtessa de Cabrera, un a la *vila de Sententes*, de la parròquia de Santa Maria de Corcó, i l'altre dit *mas Descors*, del terme de Tavertet).

Diu al foli 23: «E es .I. sglesia antiga la qual anomenen sglesia de Sancta Cecília, en la dita peròquia de Sant Miquel e és de dita sglesia e de regimen del rector de Sant Miquel ab tots drets ecclesiastichs».

Segueix la llista de masos que aleshores (1138) tenia la parròquia de Sant Miquel: «Decimam vero huius supradicte ecclesie quam habuit in preterito tempore antiquo et quam habet, sic habet ista: In primis mas de Casals ab totes les sues pertinènties, e mas de Ses Ribes ab totes les sues pertinèntics. Mas de Cassesubiranas ab totes les sues pertinèntics.

Mas de Ses Hantes. Mas des Querol. Mas sa Querolera. Mas sa Quintana. Mas de Godaffré, Mas des Sucal, Mas de Geronella. Mesada de Sancta Cecília. Mas des Coll. Mesada jusana des Baucells. Mesada subirana des Baucells, tots són en la demunt dita e de dita perròquia decimas e primicias e tots altres drets ecclesiastichs».

Continua una enumeració de masos que confronten amb parròquies veïnes o que són compartits amb aquelles i que sembla que foren causa del litigi que originà el document de 1138. En la repartició dels seus delmes i servituds s'invoca sovint l'autoritat del bisbe (fols. 24-25).

Sant Miquel de Sorerols

«Mesada que anomenen Miralpeix, que té Vituli, milite, e les honors den R. de Cases subiranes, e les honors den G. A. e les honors de la Masada Borrella, e les honors de sa Querolera e des Querol, fins en la Riba grossa, totes són en la perròquia de Sant Miquel e de Sant Vicents, e les honors que té lo mas Sa Vit, e lo mas des Mierons, e de ses Mantes e Costa de Mayans e de Grayatera, axí com divideix ab les honors de Sala e de Riera fins en la Roca de Grayatera, e *axí passa as Quer agut e as Collet* de Riba grossa avall. Totes les honors són en les demunt dites perròquies de Sant Miquel e de Sant Vicents. Mesade de sa Fou, Mas Novell, Mesada de sa Balma, Mas des Puiolar, Mas de Sa Costa, Mas des Soler i de Casa vella, ab totes honors e possessions dels matexos, són en la damunt dita perròquia de Sant Miquel, sinó tansolament de consuetut antiga havem trobat, jo dit Bisbe, que la sglésia de Sau reeb mige decima e primícia ab los seus companyons en les possessions dels demunt dits masos, exceptats en los alous, fins in Gradello Mas de sa Fou e axí passa per Riba grossa fins in Gradello o grauhet Mas sa Costa, fins en lo torrent qui discorre de exquyes de Sancta Cecília fins en lo mig del puig de Sancta Ce-

cília, e es decima e primícia de Sant Miquel. E dit senyor bisbe de consentiment e voluntat dels rectors de les demunt dites sglésies e de altres bons homens ha divisit que los clergues de Sau donassen en tot temps en los sobredits masos, ço és a sa Feu e mas Novell e a sa Balma e as Puiolar e a sa Costa e assa Casa vella o Soler, salpassa pascal en lo segon any en los dits masos e mige dècima ab los seus companys, que axiu havem trobat divisit per altre senyor Bisbe de Vic e altres bons homens...».

«Les divisions de aquesta paròquia són en aquesta manera, que axiu havem trobat jo dit Bnt., Bisbe de la Seu de Vic, que ja per altre Senyor Bisbe de Vic és stade feta, més no és stade scrita, més axiu havem trobat per Moss. A.G. de Sererols e R. Sanci e Vituli, militem, e R. de Cases subiranes, e Yosbert e Lobet de ses Ribes e A. de Mierons e Jenuarí de Tresserra e P. de Casacuberta e R. sa Gravalosa e A. Sa Vit e A., sacerdot de Sant Bartomeu de Gorga e molts altres qui assó han dit e han jurat que la damunt dita peròquia de Sant Miquel depertex ab la peròquia de Sant Vicens en la Riba grossa que és sobre la masada des Borrell, e sobre les honors den A.G. fins en collet e fins en lo Quer agut des Querol, e axí passa per la Costa de Mayans e per les honors de Ses Mantes e de Mierons e de Sa Vit fins en la honor de Sariera e rocha de Grayutera, e aquí són termes de Sant Miquel e de Sant Vicents, de sobre és en la peròquia de Sant Miquel, e munta sobre les Rocas mes altes axí com depertex ab les honors del mas des Vilaret e de Mierons e de ses Mantes fins en la balma paradada, e aquí ha termens de la peròquia de Sant Miquel e de Sant Berthomeu de Gorga, e devalla en lo torrent e munta per mig del torrent fins en la via que mou de la sglésia de Sant Miquel e munta a l'altre via publica que mou de ses Ribes e de Sorerols, e aquí acaba la sobra dita peròquia de Sant Barthomeu, e axí passa per la via pública fins en lo coll des Cros Mieró e aquí acaba la peròquia de Sant Barthomeu, e axí passa per la via pública fins en lo coll des Cros Mieró e aquí acaba la peròquia de Sant Miquel e de Sant Barthomeu, e axí munta deiús lo bosch de ses Ribes amunt fins en la font de ses Conques, e per lo torrent amunt e munta en la serra més alta, axí com les honors de Tresserra e de Mas Fort e de ses Ribes depertexen e aquí són los terminis de la peròquia de Sant Miquel e de Sant Barthomeu, e devalla dita peròquia enfra les honors den Vituli milite, e den R. de Cases Subiranes fins en lo torrent de Filaborres e passa per les rochas forts, e per lo gran ayner e rochas de Toronell, e aqui ha termes de les honors deu R. de Cases Subiranes e del mas de Toronell, e de la dita peròquia e de Sant Xpristòphol de Tavertet axí com en la Rocha jusana depertex fins en lo collet deiús la balma flibencha, e aquí ha termes sobre dites perròquies, car los dits testimonis los han amostrats e aprés passa per les Rochas més altes fins en la Aguilera e devalla enfra les honors des Sucal e des Castell e de Cases, e devalle deiús la dita honor de Cases e des Noguer, e és comendat, ço és de dit Castell, e és de dita peròquia de Sant Miquel, de devalla en las Rochas roges e passa fins en lo torrent des vall e munta per lo torrent fins en la Roca deiús l'ort de sa Gravalosa, e ab límit e termens munta en lo camp de sa Gravalosa, e aquí ha termens de la peròquia de Sant Miquel e de Sant Romà, en aprés passa per les Rochas de sa Gravalosa,

e de Palou-doell fins en lo coll de Palau, e aquí ha termens en la Rocha a lo senyal de Creu + de pertiment de dites perròquies, e en aprés devalla en las Roques roges e axí passa per dites roques fins en lo grau de archeta e devalle en lo flum de Ter, e munta per lo dit flum fins en lo torrent qui devalla per la Vall de Avellana.»

Actum est hoc VII Kalendas Martii Anno primo regnante Ludovico juniore.

Sig + num Arnaldi Guillermi. Sig + num R. Sanç. Sig + num Vituli militis. Sig + num Berengarii de Tagamanent. Arnaldus levita qui hoc scripsit die et anno quo supra. Petrus, presbiter qui hoc firmo. Bernardus levita qui hoc signum ap-posuit quo supra. Arnaldus sacer qui suum signum apposuit. Fferrarius presbiter qui suum signum apposuit. Petrus presbiter qui suum signum apposuit.»

Aquest és en substància l'important document de Sorerols que ens reflexa la plena vitalitat d'aquesta pretèrita parrèquia en dos moments dels segles XI i XII. Els redactors del document del 1138 tingueren a la mà l'acta primitiva de la consagració del 1091, que utilitzaren com a introducció del nou document i que només transcriviren en part, això i la traducció catalana a través de la que ens han pervingut els dos documents no permet de destriar la part corresponent a cada època; sembla evident que la delimitació feta el 1138 es basaria en l'anterior de 1091.

El document presenta també la dificultat de donar el nom de Bernat als dos bisbes que intervenen en ell. El primer d'ells, el bisbe consagrant del 1091, no podia ésser altre que Berenguer Seniofred de Lluçà (1076-1100) i el segon, de 1138, en Ramon Gaufred (1109-1146). En el primer cas es podria creure en una mala interpretació de l'abreujament B. o Bn. amb que sovint es donen els noms, que interpretaren Bernat i no Berenguer, i en el segon sols cal pensar en un error del copista o del traductor o bé en una manifesta interpolació per a donar més autoritat al document. Resulta estrany que si hi intervingué el bisbe aquest no signi al final. El primer bisbe de Vic de nom Bernat fou Sant Bernat Calvó (1233-1243).

Apart d'això, que fa pensar més en una interpolació que en una falsificació, el document té totes les característiques d'una peça autèntica, composta el 1138, car els personatges principals que hi signen són coneguts per altres documents de la mateixa època: l'Arnau Guillem de Sorerols consta en altres documents dels anys 1140 i 1143, en Ramon Sanç seria un membre de la família Tagamanent que tenia béns a Sorerols i el 1082 hi havia un Berenguer Sanç de Tagamanent que podria ésser germà o pare del nostre Ramon Sanç i en *Vituli, miles,* era el cavaller Vitul de Manlleu conegut per documents dels anys 1140-1148.

El Capbreu de Sorerols pròpiament dit, és un altre document, redactat el dia primer de febrer de 1212, que ocupa els folis 4-16, del manualet; fou fet davant d'Arnau, prior de Manlleu, que era el possessor, en nom del seu monestir, de la Capellania de Sorerols, de Guillem de Malla, de Guillem Eral, de Guillem, capellà de Sant Bartomeu Sesgorgues, de Bartran, capellà de Sau, d'Andreu de Noguer i de Guillem, prevere de Ta-

vertet. En aquest document es va fer un detallat inventari o capbreu de tots els béns que servien de dotació a la parròquia de Sant Miquel de Sorerols i el varen signar, en Berenguer de Malla, senyor del castell de Sorerols, el seu germà Guillem de Malla, en Pere, canonge sacristà de la seu de Vic, que actuà com a jutge i en Guillem Andreu, sacerdot i notari públic de Vic, que actuà com a notari del document.

En ell cada propietari o terratinent de la parròquia fa una llarga declaració, donant tota classe de límits i referències, de les terres i obligacions que té per la parròquia de Sant Miquel i pel seu capellà. Hi declaren: Pere Llobet de ses Ribes, Pere de Cases subiranes, Pere des Querol, Guillem de Godoffré, Ramon Mierons, Bernat de mas Borrell, Artau de s'Avellana, Llorenç de Miralpeix, Bernat de Baucells, Berenguer des Coll, Pere sa Feu, Joan Novell, Català sa Balma, Pere de Puiolar, Ramon sa Costa, Arnau sa Vit, Ferrer de Santa Cília, Ferrer des Sucal, Ferrer sa Gravalosa, Berenguer de Malla, Ponç Bertran, Arnau Fort de Trasserra, Berenguer de ses Antentes i Pere des Cors.

Per bé que alguns dels declarants són de parròquies veïnes, amb tot com que algun d'ells declara tenir més d'un mas o masoveria resulta que els cens d'habitants de Sorerols entre 1137 i 1212 oscil·là entre les vint i les vint-i-cinc famílies.

És sens dubte el moment més brillant de la seva història car un segle i mig després, a rel de la peste negra i de la despoblació subsegüent, aquest cens es va reduir a dues famílies, segons el fogatge de 1365-1370 (10).

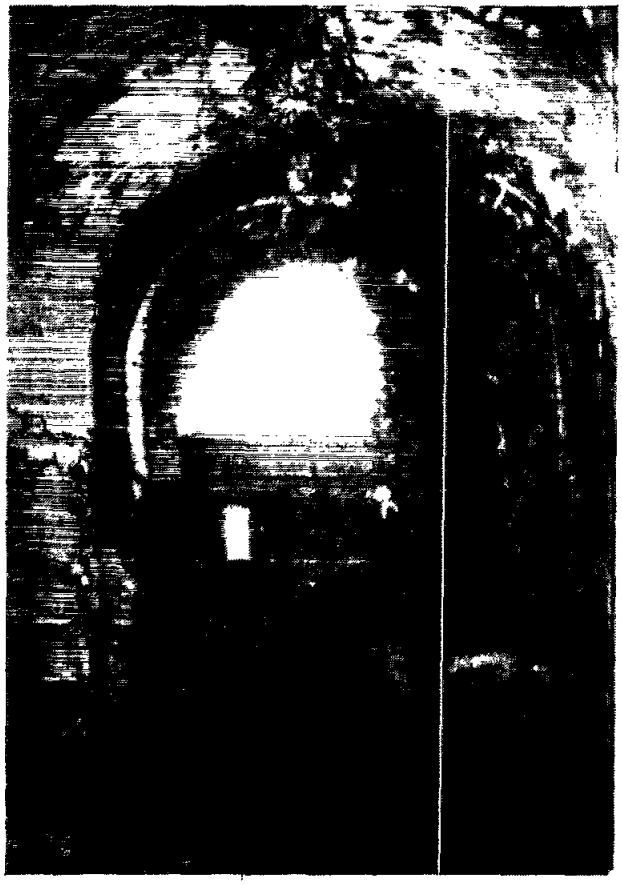
Un nou fogatge del 1515 dóna al castell de Sorerols set masos, però dos d'ells, l'Arau i Tresserra, no pertanyien a la seva parròquia. Aquests eren: «Lo mas Solroca, Lo mas Castell, Lo mas Noguer, Lo mas Casa sobiranes, Lo mas Baucells, Lo mas Arau i Pera Trasserres del terme del Cabrarès», o sigui un total de cinc famílies per la parròquia de Sorerols (11). En el següent fogatge del 1553 es diu que era batlle del «Terme y Quadra del castell de Cererols» en Segimon Tresserra i que en ell hi residien les famílies de «Joan Arau, la viuda Baucells, Llorenç Mierons, Pere Casasobiranes, Bartomeu Noguer, Pere Castell i Segimon Solroque alias Novelles» (12).

Des del moment de la pèrdua de la seva independència religiosa i del seu fusionament amb Tavertet estem del tot mancats de censos i estadístiques, només sabem que el 1855, en intentar fusionar aquest terme amb el de Sant Bartomeu Sesgorgues per a fer dels dos una sola parròquia, amb una església nova que s'havia de construir prop el mas Mierons —cosa que no passà de projecte—, es diu que residien al terme de Sorerols 11 famílies. Avui dia té només habitat el mas Subiranes, que és l'antic Casa sobirana o Cases sobiranes, i temporalment el Noguer.

3. — *Les esglésies de Sant Miquel i de Santa Cecília.*

L'església de Sant Miquel es manté ferma i solitària en espera de que s'acabi una restauració iniciada fa quasi una vintena d'anys. La seva

visita justifica l'esforç que s'hi esmerça en arribar-hi. El trencall que hi mena surt del quilòmetre 4'3 de la carretera de l'Esquirol a Tavertet i segueix a mà esquerra per una bona pista vers els masos Tresserra i Sobiranes, des d'aquest mas, on guarden la clau, continua vers el SO i s'arriba en uns 15 minuts de bon camí carreter al puig del castell de Sorerols i a l'envista de Sant Miquel.

Interior de la capella de Santa Cília

L'església de Sant Miquel corona també un petit puig i li fa costat una masia abandonada que, en contra del que pugui semblar, no era la seva rectoria, car no ha residit cap capellà prop l'església de Sant Miquel des del segle XIV. Un dels darrers rectors propis d'aquesta parròquia, potser el darrer, fou Mn. Jaume Cases-sobianes, entre 1316 i 1331; des de la despoblació del segle XIV estigué a cura dels sacerdots de Tavertet.

Sant Miquel és un edifici romànic, ben orientat, compost d'una nau rematada en absis, ornat amb les característiques lesenes i arcuacions

cegues que es continuen al principi de la nau, en dos trams de tres i dues arcuacions, partides per una lesena. L'absis té tres trams de tres arcuacions quiscun, amb lesenes que emmarquen tres finestres. El portal és a la banda de migdia i en ella s'obren també dues finestretes romàniques. El mur de ponent té un òcul i acaba amb un esbelt campanar d'espadanya, construit segurament més tard que la resta de l'edifici, quan aquest semblà que es va apujar.

A desgrat de la seva aparent unitat es veuen un parell de represes en l'obra, sobretot al rematament del mur de migdia, que indiquen que es va acabar en època més tardana, quan segurament es va refer la volta, que es mostra molt aplanada.

Les mides interiors de l'edifici són de 10'5 metres de llargada en la seva nau i 1'45 de fondària de l'absis, l'amplada oscilla entre 4'08 en el presbiteri i 4'30 a ran del mur de ponent.

L'interior presenta una curiosa distribució dels arcs torals que es troben emplaçats de mitja església vers la capçalera, són tres i deixen entre els dos darrers un presbiteri on s'havia obert al mur de la banda nord una fornícula que semblava original de la construcció. Aquí donava també la porta de la petita sagristia que tenia adossada al mur de migdia, feta el segle XVII o XVIII, que es va suprimir ara farà uns vuit anys, en el curs de la restauració encara inacabada. Aquesta fornícula i la que hi havia a continuació en el mateix mur de tramuntana, on s'allotjaven els altars de la Verge del Roser i de la Verge del Carme, desapareguts el 1936, varen tapar-se darrerament.

La restauració, iniciada privadament el 1956 i continuada sota l'assessorament del Servei de Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona, ha consistit en escatar i fer desaparèixer l'arreboçat que cubria els murs i la volta, refer part de la teulada i suprimir la sagristia postissa, falta encara pulir i completar els junts i manques de la pedra i fer desaparèixer el cor tardà que hi ha al capdavall de l'església.

L'estructura general de l'edifici, de pedra mitjana no esquadrejada, demostra ésser fet el segle XI, per bé que en més d'una etapa. El 1091, l'any de la seva consagració, la seva cobertura devia ésser diferent de l'actual; per manca de consistència o per alguna altra raó desconeguda es va apujar un xic l'edifici i es faria una volta nova dintre el segle XII, potser poc abans de l'any 1138, quan sembla que hi va tornar el bisbe i es refeu la dotació.

Com que les reformes i evolució de l'edifici al llarg dels segles han estat quasi nuls, no es troba documentació que faci referència a l'edificació material del temple. En la visita del bisbe Antoni Pasqual, del 1687, es mana reparar la coberta i emblanquinar-la; en ella es diu també que és sufragània de Tavertet i que no té reserva del Santíssim ni fonts baptismals, només cementiri. El clos del cementiri, ara pràcticament abandonat, es veu encara a la banda de ponent de l'església.

Quan s'hagi completat la seva restauració serà un dels temples més bonics de la comarca, tant per la seva situació com per la bellesa de la seva estructura.

La capella de santa Cecília

La capella de Santa Cecília o de Santa Cília, com se la coneix popularment, ha estat molt menys afortunada que la de Sant Miquel, car es troba mutilada, sense culte des de fa un parell de segles i utilitzada com a masia fins fa pocs anys. La seva nau, la única part que es manté íntegra, subsisteix en peu per una inèrcia secular d'equilibri, car té una gran esquerda longitudinal que posa en greu perill la seva estabilitat.

Es troba a l'extrem SO de la parròquia, abocada al pendent que s'obre, amb amples horitzons, vers les fondalades de Sau cobertes per l'embassament. Té adossat, a la banda de ponent un antic mas, ara en ruïnes, que té gravada en una llinda la data de 1685.

La seva nau amida interiorment, des de l'arc triomfal al mur de ponent, 9 metres de llargada per 3'30 d'amplada. L'absis fou suprimit, per causa desconeguda, deu fer un parell de segles, a jutjar pel forn i la llar de foc que s'havien construït en el mur que tanca l'antic arc triomfal o d'obertura de l'absis. La nau s'havia dividit en dos pisos, com encara podia veure's fa pocs anys, ara s'ha derruït aquest pis intermig i pot contemplar-se amb les degudes proporcions.

Tot i que la seva antiguitat és idèntica a la de Sant Miquel, no té pas la bellesa de línies ni d'execució que caracteritza la vella parroquial, més aviat creuríem que la capella de Santa Cília va reedificar-se el segle XII, almenys una part d'ella. Diem això perquè l'extrem de llevant o capçalera de la capella, o sigui la part on hi havia l'absis, mostra una total separació d'estructura de la resta de la nau, amb carreu i obra diferent, que es pot observar molt bé en la juntura dels dos murs, que es troba a 2'60 m. a partir de l'extrem de llevant; els murs d'aquesta part estan també una mica desviats i no guarden la paral·lela de la resta de la nau.

La nau té els murs llisos i cap cornisa i arcuació delata una època determinada d'execució. El portal és a la banda de migdia i té una obertura o finestreta tardana sobre seu. La teulada mostra encara sota les teules malmeses l'antic enllosat i els murs de ponent i de llevant mostren el típic sobre-aixecament amb lloses en degradació.

Hem vist aquesta església citada el 1061 o 1062 en l'acta de consagració de Sant Romà de Sau (13) i també en el document de Sorerols, abans transcrit, on apareixia sotmesa i sota el règim o cura del rector de Sant Miquel.

Els testaments dels antics feligresos de la parròquia i també de gent de fora fan sovint deixes a aquesta església, que és denominada Santa Cecília de Sorerols. Les més antigues les trobem als arxius vigatans a partir dels anys 1247, 1249 i 1286 (14). Les mencions continuen el segle següent i més esporàdicament a partir del segle XV, amb tot sabem que encara tenia culte el 1687, car en la visita del bisbe Pasqual es diu que té culte i que cuida d'ella en Josep Tresserra, de la parròquia de Sant Bartomeu Sesgorgues. Els Tresserra foren els seus amos fins a èpoques recents.

Devia perdre el culte a principis del segle XVIII, abans del 1750, quan els amos de Tresserra construiren una nova capella dedicada a Santa Cecília, prop el seu mas, que per tant pot considerar-se la successora d'aquesta capella quasi millenària. A la nova capella de Santa Cecília de Tresserra és on ara es diu la missa setmanal, en comptes de dir-la a Sant Bartomeu Sesgorgues.

C. SANT VICENÇ SARRIERA O DE VERDERS

La tercera parroquieta d'aquesta trilogia, i també la més desgraciada en tots sentits, és la de Sant Vicenç Sarriera, coneguda també els darrers segles per Sant Vicenç del Verder o de Verders, nom del mas que tenia adossat i del que formava part.

És una parròquia d'aparició relativament tardana, a finals del segle XI, aixecada per a servir de parroquial al territori adscrit a l'antic terme del *Castrum Serras*, convertit des de principis del segle XI en el famós monestir de Sant Pere de Casserres.

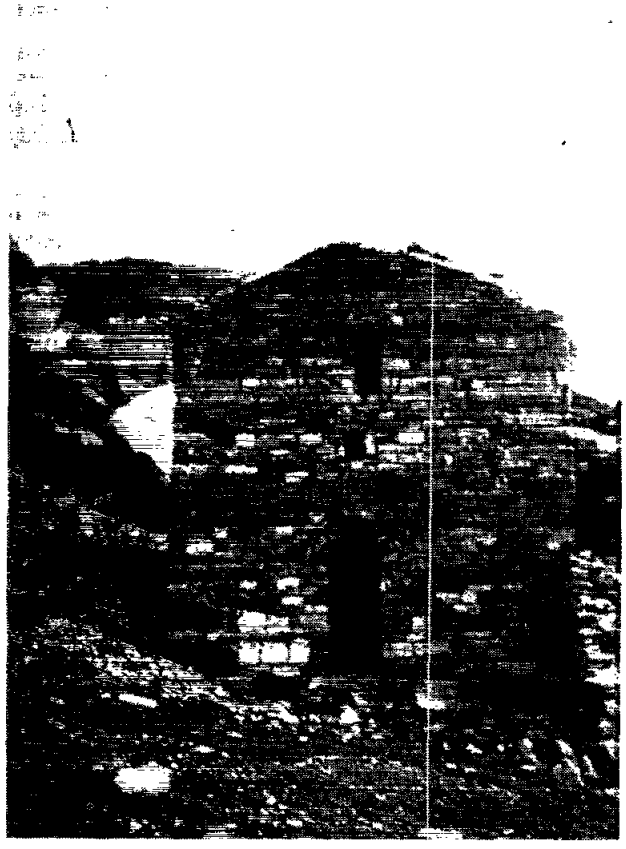
El castell de Casserres surt en la primitiva documentació vigatana a partir de l'any 898. Era un castell termenat que tenia el seu terme repartit en viles o centres rurals com la *villa Karesage*, la *Villasicca*, la *villa Germani* o el *valle de Vilareti*, totes les quals surten citades al llarg del segle X com a pertanyents a *in comitatu Ausona, infra fines de Castro Serras* (15). Interessa retenir la menció de la vall de Vilaret, de l'any 959, recordada encara pels masos Vilaret de dalt i Vilaret de baix, per correspondre a l'indret o a part del terme on s'erigirà la parroquial de Sant Vicenç.

Quan l'església de Sant Pere del castell de Casserres fou transformada en monestir benedictí pels vescomtes d'Osona-Cardona, a partir de l'any 1006, devia donar-se una nova organització religiosa als masos que depenien d'ella, que de bon primer seguirien utilitzant l'església del monestir per als seus serveis religiosos. Aviat, però, foren agrupats entorn a la nova església de Sant Vicenç de *Riaria*, construida a tocar el Ter, en un lloc més cèntric per a aquesta accidentada parròquia, partida per la vall pregona del riu..

Sobre la data de la seva erecció no hi ha altre testimoni que el de la seva arqueologia que ens diu que fou construida dintre del segle XI. Els pocs autors que s'han ocupat d'ella donen dues dates extremes de la seva aparició: Ramon de Vilanova diu que existia el 1073 mentre que Mn. Parassols diu que fou construida l'any 1129 (16). Diu Mn. Parassols, segons la seva típica manera de «fer història»: «Existía en el monasterio el cura párroco de San Vicente Sarriera, vulgo del Verder, cuya iglesia inutilizada en el siglo anterior, fue edificada en el año 1129 en sustitución de la antigua de San Pedro de Casserras, a la que por haver observado tantos sepulcros en ella sin señal alguna de pertenecer al cristianismo, y por estar tan cerca del templo del monasterio, se la dio otro diverso destino» (17).

Per a entendre aquest text cal tenir present que Mn. Parassols suposa aquí que el primitiu temple de Sant Pere de Casserres era l'edifici situat a tramuntana del monestir, a pocs passos, conegut per «la Presó» i restaurat recentment. Això, però, és tan gratuït com la data que senyala per a l'edificació de Sant Vicenç.

De moment podem dir amb tota seguretat que existia el 1100, segons el document citat en la nota 2.ª, i que és molt probable que existís ja el el 1073.

Façana de Sant Vicenç Sarriera

La poguérem visitar, fotografiar i estudiar a pleret pel desembre del 1973, poc abans que comencés el seu desmontament per a traslladar-la al parc de Can Deu de Sabadell, i resultava evident que era un edifici de bona època romànica, datable de la segona part del segle XI. L'església estava composta per una petita nau, amb volta de canó, d'uns nou metres de llargada, acabada amb un absis decorat per un ritme de dues arcua-

cions cegues entre lesenes. La seva principal bellesa consistia en la unitat d'estructura, la noblesa de la pedra i aparell i en els seus dos escaients portals, de fina execució, un al mur de ponent i l'altre al de migdia. La nau estava reforçada al seu centre per un arc toral i dues finestretes, una a ponent i l'altra a migdia, entre el portal i l'absis, completaven les característiques de l'edificació.

Hem parlat sempre en passat per referir-nos a aquesta església, aviat podrà tornar a parlar-se'n en present, perquè s'està acabant de reedificar en el parc de Can Déu, a pocs metres d'aquesta antiga masia, a tocar Sabadell, en direcció a Matadepera, gràcies al mecenatge de la Caixa d'Estalvis de Sabadell. La reconstrucció s'està realitzant sota les ordres del Sr. Camil Pallàs, arquitecte de Conservació de Monuments de la Diputació provincial i cal esperar que aquest venerable temple retrobarà les seves antigues línies. De totes maneres pels osonencs Sant Vicenç serà sempre un passat poc agradable per haver perdut el nostre patrimoni un monument romànic molt vinculat a un paisatge i a una ubicació històrica molt precisa.

Sant Vicenç va néixer per a ésser la parroquial del territori o masies de l'antic terme del castell de Casserres, quan la capella del castell, que devia ésser la primera parroquial del terme, va passar a ésser monestir: aquest és un fet que deixen ben clar els antics documents. Era corrent que prop els monestirs que tenien adjunta una parròquia hi hagués una segona església, regida per un sacerdot secular, amb caràcter de parroquial.

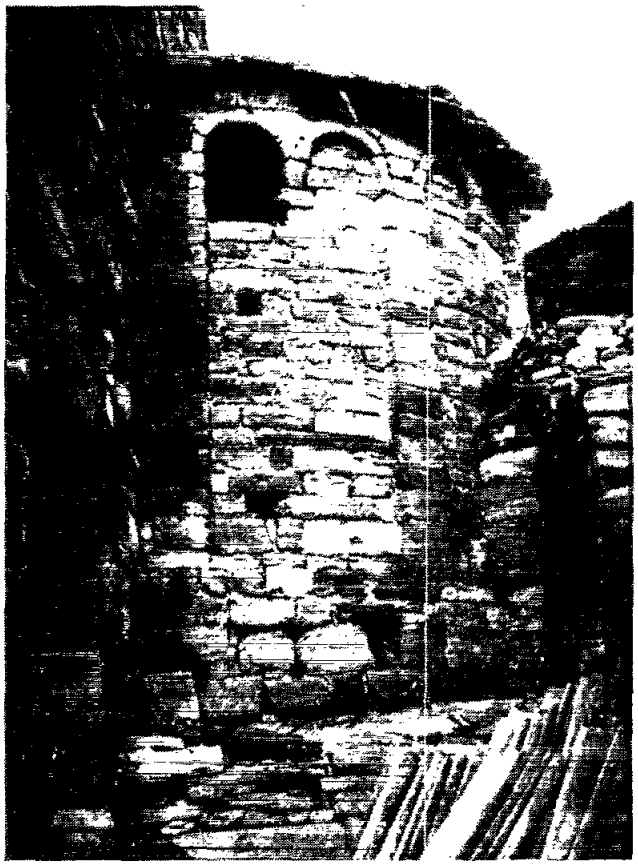
No posseïm cap document, ni antic ni modern, que precisi amb exactitut el terme o demarcació d'aquesta primitiva parròquia: per la banda de Sorerols hem vist ja una part de la seva delimitació en transcriure el document de 1138 i per la banda de Savassona cal suposar que seguiria l'actual divisió municipal del terme de Masies de Roda, que puja del Ter pel torrent de l'Infern i trenca pel Coll de Terrades, car ell correspon a l'antiga demarcació de Casserres.

El primer document un xic explicit sobre l'àmbit d'aquesta parròquia és de l'any 1242, quan el prior de Sant Pere de Casserres, Pere, concedí a Pere de Terrades, fill de Bernat de Bac i a Pere d'Ardola: «*Totam illam bajuliam integre quam dictus Bernardus de Bago, quondam, per domum nostram tenebat, sicuti concludunt aqua fluminis Ticeris et aqua fluminis de Gorga et usque ad gradus Villenove et in aliis locis ultra flumine Ticerii, in manso et in honoribus de Vinyaret, qui est in parochia Sancti Vincentii de Rieria et in manso de Baucels, qui est in parochia Sancti Michaelis de Sorerol et in manso de Pujal et in manso F. de Speluncha qui sunt in predicta parochia Sancti Vincentii de Rieria*» (18).

Per aquest document sabem que formaven part de la parròquia de Sant Vicenç el mas Vilaret i els masos Pujalt i Espluga, aquests dos situats a la banda d'ençà del Ter, al peu de la península de Casserres. En els diversos Capbreus de rendes del monestir de Casserres, guardats a l'arxiu de la Cúria Fumada de Vic, hi consten com a depenents de la parròquia de Sant Vicenç els masos Vilaret d'amunt, Vilaret d'avall i

Riera, units tots en una sola prioritat —que foren establerts i reduïts de censos pel prior Arnau de Torcó a Arnau Vilaret d'avall el 1348—, els masos Serra de Casserres i Caselles de Casserres, situats ambdós a la península de Casserres, i bona part de la propietat del mas Baucells, per bé que el mas pertanyia a Sorerols (19).

Sobre el mas Verder, que modernament donarà el nom a la capella de Sant Vicenç, consta la seva existència el 1226 quan fou cedit per Bernat Barutí,de Vic, al monestir de Sant Pere de Casserres, amb la intervenció del bisbe i canonges de Vic (20).

Absis de Sant Vicenç Sarriera

Aquests i alguns altres masos desconeguts, pocs, però, a causa de la seva accidentada geografia, formaven la feligresia de la petita parròquia de Sarriera.

Les notícies sobre l'església i el seu culte, extretes en la seva major part de les deixes testamentàries, van del 1246 al 1368 (21). Amb poste-

culte, això no vol dir que aquest hagués cessat sinó que pel seu desprioritat a aquesta data no hem trobat més referències allusives al seu blament quasi total no tindria capellà i un culte molt esporàdic a cura d'algun dels sacerdots residents al monestir. Durant els segles XVI i XVII sols tenia habitat el mas Vilaret de baix; així es constata en els Capbreus citats i ho testifica el fogatge de 1553 que diu que la parròquia de Sant Vicenç Sarriera, del terme del Cabrerès, té només el mas Vilaret (22), si bé és veritat que en aquest temps ja s'havia escindit el primitiu terme de Casserres i que la part d'ençà del Ter del terme de Casserres es considerava de la jurisdicció de Roda. En el mateix fogatge del 1553, a l'igual que en el de 1515, consten en la part del terme de Casserres, que ara forma encara part de Masies de Roda, un vicari que vivia al monestir i els masos Bac, Serra i Pujalt (23). Aquests dos darrers masos sabem que abans pertanyien a la parròquia de Sant Vicenç, ara, però, que ja no hi havia comunitat monàstica a Casserres devien estar sota la cura del vicari citat en primer lloc i per tant ja s'hauria trencat la primitiva unitat de la parroquieta de Sarriera.

És impossible fixar la data exacta en que va desaparèixer Sant Vicenç com a parròquia, sabem que a partir del 1572, quan els jesuites del Collegi de Betlem de Barcelona varen passar a ésser amos del monestir de Casserres, els masos de la banda d'ençà del Ter i fins el mateix monestir varen ésser encomanats al rector de Savassona, sembla lògic que al mateix temps el mas Vilaret i el mas Verder, que es va reedificar al costat de Sant Vicenç, devien passar a la parròquia de Sant Bartomeu Sesgorgues. De fet en el Capbreu de Casserres fet pel notari Agustí Argemir (1574-1617) en parlar del mas Vilaret es diu que abans era de Sant Vicenç Sarriera i ara és de Sant Bartomeu Sesgorgues.

Abandonada i sense culte l'església de Sant Vicenç va ésser aviat aprofitada com a vivenda del mas Verder, que s'hi va reconstruir a finals del segle XVII, tal com havia passat gairebé pel mateix temps amb Santa Cília de Sorerols.

La Roca del Boll

A pocs metres vers llevant del lloc on es trobava l'església de Sant Vicenç —que va començar a ésser desmontada i traslladada a Sabadell el dia 28 de desembre del 1973— s'aixeca un gran penyal, amb restes d'una vella edificació sobre seu, que ha conservat fins als nostres dies el nom de Roca del Boll (24).

Aquestes restes marcaven clarament l'existència sobre el penyal, que tenia accés per uns graons artificials excavats a la seva banda nord, d'una edificació rectangular, feta amb bon carreu de pedra quadrejada semblant a la de l'església. Una nota de l'arquitecte Josep M.ª Pericas, que ja va estudiar i fer el plànol d'aquesta evident fortificació l'any 1916, diu que el masover de Sant Vicenç li va contar que ell havia tret feia poc temps pedra d'aquestes ruines per a edificar unes corts al peu del penyal.

El nom secular que ha conservat la roca ens permet identificar aquestes ruïnes amb una antiga fortalesa que els documents que hem recollit re-

corden entre els anys 1232 i 1287 amb els nom de *Rocha de Buollo* (1239), *Rupis de Sauo sive le Bollo* (1286) o el nom més erudit de *Rupe de Bisulduno* (1287).

Aquesta roca o fortalesa va passar a domini dels castlans del Castell de Cabrera —una noble família osonenca diferent de la vescomtal de Cabrera, però també molt important i poderosa (25) per una venda feta el 1239 per Bernat de Santa Eugènia, la seva muller Agnès i llur fill Pere Marc a Berenguer de Cabrera. En la venda hi anaven compresos tots els béns que tenien els Santa Eugènia a les parròquies de Sau, Vilanova, Castanyadell, Querós i Tavertet i en particular «*et quicquid habemus in illa rocha de Buollo vel in aliquibus aliis fortitudinibus que sint in predictis parrochiis vel in aliis ultra collem de Sauo* (26)».

El 1242, ja en la órbita dels Cabrera, en Berenguer de Cabrera la va llegar al seu fill Arnau amb tot el que posseïa a la vall de Sau (27). Arnau de Cabrera la va posseir durant tota la seva accidentada vida i en el seu testament del 1286 la va llegar al seu fill, dit també Arnau, amb aquests mots: *et jura quod habeo in fortitudine rupis de Sauo sive de Bollo* (28).

Aquesta doble denominació de Sau o de Boll ens havia fet dubtar sobre la seva identificació en parlar d'ella en altra ocasió (29), però la persistència del nom i el fet de trobar-se la fortalesa abocada a l'inici de la vall de Sau no deixa dubte sobre la seva localització.

Per aquest temps sembla que discutia la possessió d'aquesta fortalesa als Cabrera el procurador del noble Gastó de Foix o de Montcada, que es considerava senyor superior de la vall de Sau; per aquesta causa el 20 d'abril del 1287 l'Arnau de Cabrera nomenava procurador seu a Pere de Parra, de la parròquia de Sant Julià de Cabrera, per a comparèixer davant en Ramon de Tuillà, jurista, per a discutir amb Berenguer d'Orís, procurador del noble Gastó de Foix la possessió de la *Rupe de Bisuldono sive de Sau* (30).

Ignorem el resultat de la discussió però els Cabrera continuaren posseint els seus dominis de la Vall de Sau fins el 1352 en que els vengueren a Bernat II de Cabrera, de la família vescomtal. Aquesta és sens dubte l'explicació del perquè aquesta llenca de terreny on es trobava Sant Vicenç i la Roca del Boll no pertany al municipi de Masies de Roda, com la resta de l'antic terme de Casserres, ni al de Tavertet, sinó que forma un estrany apèndix del municipi de l'Esquirol o de Santa Maria de Corcó, que era el centre administratiu del domini dels Cabrera.

Avui dia tan el setial i restes de l'església de Sant Vicenç Sarriera com de la Roca del Boll jauen sota moltes tones o metres cúbics d'aigua de l'embassament de Sau. És possible que alguna que altra vegada emergeixin de les aigües, com ho feren en la llarga secada del 1973, l'església, però, ja no ressortirà mai més, per admirar-la cal anar a les terres vallesanes; la Roca del Boll en canvi continuarà mostrant-nos les migrades restes de la fortalesa que la féu un temps famosa i cobejada entre els senyors de l'època.

Antoni Pladevall i Font

NOTES

1. Arxiu i Bibl. Episcopal Vic. Fitxes Mn. Pere Bofill.
2. Arxiu Montanyà, Seva. Docs. Desvilar, n.º 6.
3. Vegeu el nostre treball *«El comtat d'Osona a mig segle XIV»*, Barcelona 1972, p. 48.
4. A. C. A. Barcelona, Secció Reial Patrimoni, A-4, A-401, fol. 124 i Vol. 2598, fol. 154; Arx. Mensa Episcopal, Vic, Lligall 1221, Visites pastorals, fol. 1219.
5. Arx. Mensa Episcopal, Vic. Lligall 2.034, Arranjament parroquial.
6. A *Els castells catalans*, vol. 4, Barcelona 1973, pp. 988-992.
7. Arx, Par. Tavertet, ara a l'Arxiu diocesà de Vic, Capbreu de Sorerols, fol. 13-14.
8. Donem totes les citacions i justificacions d'aquesta esquema històric al treball citat a la nota 6.
9. Es guarda un extracte d'aquesta acta entre els docs. del Sr. Josep M.ª Pericas, ara en poder de l'autor d'aquest treball, extretes d'un plet del 1731 de l'antic arxiu de Sau.
10. IGLÉSIES FORT, J. *El fogatge de 1365-1370*, Barcelona 1962, p. 109.
11. A.C.A. Barcelona, Reial Patrimoni, A-4, A-401, fol. 126 v.º
12. A.C.A. Barcelona, Reial Patrimoni, Vol. 2.598, fol. 140
13. Doc. citat a la nota 9.
14. Arx. C. F. Vic, Testaments I, fols. 115 a 147 v.º i Testaments III, fol. 108 v.º.
15. Arx. Cap. Vic, Cal. 6, docs. 148, 534, 545, 575 i 1239; i Cal. 9, *Episc.* II, doc. 5.
16. Apunt manuscrit sobre la història de Sant Pere de Caserres per Ramon de Vilanova, guardat entre els documents del Sr. Pericas. El llegat que cita no és clar que es refereixi al nostre Sant Vicenç.
17. PARASSOLS, Pau, Historia de San Pedro de Casseras, Barcelona 1867, p. 14.
18. Arx. C. F. Vic, Manual 1239-1242, s.f. data *Kalendas julii* de 1242.
19. Arx. C. F. Vic, «Caphreu de las rendas de Sant Pere de Casserras» per Agustí Argemir (1574-1617), fol. 47-48. i «Capbreu de Caserras) de Francesc Abadal (1719), fols. 38-40.
20. A.C.A. Barcelona, Perg. Jaume I, doc. 302.
21. Arx. C. F. Vic, Testaments I, fols. 107 v.º-108, i MONSALVATJE, Francisco, *El monasterio de San Pedro de Casserras*, Col. «Noticias históricas», tom. 20, Girona 1910, p. 118.
22. A.C.A. Barcelona, Reial Patrimoni, Vol. 2.598, fol. 154.
23. Id a nota anterior i nota 11, fols. 150 v.º i 121 v.º.
24. VINYETA Ramon, *Les Gorgues-Collsacabra occidental*, p. 70.
25. Per a la història d'aquesta família vegeu el nostre treball *Sibil la de Saga*, Barcelona 1973, pp. 14-25.
26. Arx. C. F. Vic, Anònims III, 1239-1242, fols. 51.
27. Arx. C. F. Vic, Testaments 1240-1252, fol. 128 v.º.
28. Arx. C. F. Vic, Restament. d'A. de Cabrera, full solt al final del Man. III de Testaments
29. *Els Castells Catalans*, vol. 4, pp. 778 i 1025-1026.
30. Arx. C. F. Vic, Man. de 1287-1288, s f. al principi.